

Tale burulğanının düşdüm sət mühitinə, - arxalandım yeganə Haqqın mərhəmətinə

Nizami Ganjavi
Sirlər xəzinəsi

Poemadan parçalar

Ümitsiz padşahın
bağışlanma dastanı

Bir adil şəxsə savab huş hifzi verdi xuda,
zalim şah surətini gördü o şəxs yuxuda.

Soruşdu: "Allah sənə üzünə baxdı necə,
gündüz etdiyin zülmə nə cəza kəsdi gecə?"

Şah cavab verdi: "Ömrüm-günüm sona yetərkən,
boylanıb nəzər saldım bütün kainata mən.

Bilmək istədim indi əlimi kim sıxacaq,
Tanrının hüsurunda üzümə kim baxacaq.

Bir kimsədən nəvaziş, qayğı, şəfqət görmədim,
zərrə qədər məhəbbət, diqqət, rəğbət görmədim.

Perişan söyüd kimi titrəməyə başladım,
ümitsiz, üzükara, gözlerimi yaşladım.

Tale burulğanının düşdüm sət mühitinə,
arxalandım yeganə Haqqın mərhəmətinə.

Dedim: Tanrı, qarşında miskin, xəcalətliyəm,
keç mənim günahımdan, təqsirli, töhmətliyəm.

Bağışla, buyruğundan çıxmışamsa kənara,
Hamı qovub, sən qovma, göndərmə məni gora.

Özün bildiyin kimi, tənbeh et, cəzalandır,
ya burax, çıxım gedim, ya od-atəşlə yandır!

O dada çatan məni xəcil görüb eşitdi,
kimsəsizlər kimsəsi quluna kömək etdi.

Mənim yalvarışlarım Kərəm feyzinə çatdı,
çiyinlərimi əyən günah yükünü atdı.

Peşimanlıqla keçən nəfəs ruh qasırğası,
qiyamət qovğasının darğasıdır, darğası.

Sənə nəhs nəfəslərin, ey yelölçən boşboğaz,
ziyan çanağına, qəm tərəzisinə sığmaz.

Ömrünü ölçən ziyan çanağını sinmiş bil,
o aylann, illərin çıraqını sönmüş bil.

Görmürsənmi tərəzin tamam daş-qaşsız qalıb,
qədəhin, bədən dolub, çanağınsa boşalıb.

Yer daşını tərəzi, çəki daşı etmə sən,
möhürün möhürünə əlini öyrətmə sən.

Qul olduğun nədirsə, bir dirhəmdir dəyəri,
dərdiyin hər nəfəsdür ömrün diri günləri.

Göy pərdəsi altında aldığın hər nə ki var,
bacarırsansa qaytar, saxlama, geri qaytar.

Əmələndən qiyamət gününə savab qalar,
boynun günahdan azad, dilin də uzun olar.

Ətəyin qalmaz məzlum, yetim-yesir əlində,
dul arvadların yükü yağı açmaz belində.

Ver getsin köhnə, mitil, əldən düşmüş xalını,
düşün, günaha batmış ətəyinin halını.

Ya qəriblər kimi yol tadarükü gör öncə,
ya da Nizami kimi çəkil dünyadan küncə.

Qarı və Sultan
Səncərin hekayəti

Bir qarıya verilən cəza həddini aşdı,
o da Sultan Səncərin ətəyindən yapışdı:

"Ey məlik, səndən yalnız zillət, zülüm görmüşəm,
il boyu dirigözü əzab, ölüm görmüşəm.

İnsafsız, sərxoş darğa gəlib qapımda durdu,
ayaq altına saldı, bir neçə tək vurdu.

Vəhşi kimi şişdi, düz üstümə yürüdü,
ağ saçlarımdan tutub evdən çölə sürüdü.

Zavallı bir qarını sitemxanaya basdı,
evimin qapısından zülmün möhrünü asdı.

Soruşdu: "Filankəsi, ey dinsiz qozbel qarı,
qapının ağzında kim öldürdü gecə yarı?"

Evimin var-yoxunu apardı, suçum varmı,
ey şah, bundan da bəter bir müsibət olarmı?

Darğa sərxoş olanda quldurlar qan tökərlər,
qoca arvadı məhşər ayağına çəkərlər.

Ölkənin gəlinini talayan oğrubaşlar,
günahsız qarları mühakiməyə başlar.

Bu zülmü görənlerin gözleri nurdan düşər,
mənim leçəyim, sənə ədlin abırdan düşər.

Təpiklənmiş, yaralı sinəmdə ürək əsər,
ruhumdan, nəfəsimdən qalmayıb heç bir əsər.

Sən mənim imdadıma çatmasan, ey şəhriyar,
bil ki, sənə üçün də hökmən hesab günü var.

Nə hakimiyyətin, nə də ədalətin görünür,
əzablı axirətin, qiyamətin görünür.

Kömək, güc gəlsin gərək şahlardan rəiyyətə,
sənsə rəvac verirsən təhqirə, rəzalətə.

Yetim malını yemək kişi qeyrəti deyil,
qəsbindən əl çək ki, o Abxaz qərəti deyil.

Talama qarılann var-yoxunu, ey Sultan,
onların ağ saçından, ağ birçəyindən utan.

Adi nökrənsən, amma şahlıq iddiasınan,
sən şah deyilsən, çünki cinayətin qulusan.

Şah işi nizamlasın, yolu düz getsin gərək,
rəiyyət hüququna riayət etsin gərək.

Hörmətlə baş əysinlər hökmünə, fərmanına,
məhəbbəti yayılsın, rəiyyətin canına.

Şah olandan ələmi tamam alt-üst etmişən,
nə hüner göstərmisən? Yetənə qəsd etmişən!

Onuñçün ucaldı ki, türk qövmü, türk dövləti,
məmləkətin hakimi seçdilər ədaləti.

Sən isə türk deyilsən, quldur hindlisən aşkar,
özün cinayətkarsan, bəslədiyin zülmkar.

Yıxımsan şəhərlərin abad xanımını,
dənsiz qoymusan kasıb kəndlilərin xırmanını.

Aqibətini düşün, düşün, geri, dala dur,
qəza gəlir, indidən özünə bir qala qur.

Gecəni nurlandıran çil-çirağındır ədlin,
axşamından sübhünə xoş sorağındır ədlin.

Qocaları sevindir, başını çox dik tutma,
bu qarıya qulaq as, sözlərimi unutma.

Çaresizə, acizə haqsızlığından əl çək,
əl çəksən, məzlumların qarğıışı yan keçəcək.

Nə vaxta qədər oxlar atacaqsan hər yana,
ah-nalələri eşit, gəl insafa, imanal!

Sən cahan qılının açarısan dünyada,
qapı bağlamaz, qapı açar insan dünyada.

Ona görə şahsan ki, azaldasan zilləti,
xəstəyə çarə qilib, qovasan səfaləti.

Zəiflərin şəkəri sənə erk eləməkdir,
sənə işin nəvaziş, zülmü tərək eləməkdir.

Zavallıları qoru, zorun qolunu bağla,
künce qısılmışların ehtiramını saxla.

Xorasanı boybaboy tutmuş şəhriyar Səncər,
bu sözdən dərs almayıb özünə verdi zərər.

İndiki zamanədə haqq yoxdur ədl adında,
ədalət yuva salıb Simurğun qanadında.

Abır qeybə çəkilib göyün göy günbəzində,
utancaqlıq qalmayıb fırlanan yer üzündə.

Nizami, haqsızlığa doyunca yan, yan, ağıla,
qanla dolmuş ürəklər üçün ağıla, qan ağıla!

Qocalığın təsviri

Ömür "Gecən xeyirə qalsın!" fəslinə çatdı,
torpaq külək, su isə atəş vəsilinə çatdı.

Sübh açılıb, nə üçün sərxoşsan yuxu ilə?
Güneş divarı aşıb yayıldı gülə-gülə.

Mənimlik, cahangirlik iddiasından əl çək,
qocalıqda cavanlıq müddəasından əl çək.

Quruyub qəm-kədərlə yaranalmış ürəyin,
evləki duzu yoxdur uralanmış ürəyin.

Huş gedib, yaddaş itib, ağıl bir az sürüşüb,
əllər cadar-cadardır, ayaqlar əldən düşüb.

Şükr elə, asudəsən, göy kərəmət göstərir,
ayağın ki yer tutur, yer mərhəmət göstərir.

Həm təmiz, həm bulaşlıq — bu nahamar dünyada,
asudəlikdən yaxşı axı nə var, dünyada?

Ay çəsmən soyumağa, gün solmağa başlayıb,
tərəvəlli, tər lələ saralmağa başlayıb.

Həbəşdən Tərazədək ərəb-türk basqınından
birer-birər ağarmış saçların verir nişan.

Gecən-gündüzün olan çalsaq qoca zəmanə,
gəncliyində nəsihət, dərs verməmişmi sənə?

Bu cahanda çox olub sənə kimi cavanlar,
zənn ediblər, heç zaman qocalmayacaq onlar?

Payız yeli güllərdən əlvanlığı aparmış,
qocalıq əli çalib cavanlığı aparmış.

Atalar belə deyib: "Cavanlığın yox eybi,
qocalığın isə var yüz, yüzdən də çox eybi".

Cəmşid dövletdirsə səadətə timsali,
ağ saç ümitsizliyin, itatətin timsali.

Gənclik, yaxşılıq mülkü kimin sərvəti olub,
ey Tanrı, mənim, onun, kimin qisməti olub?!

Göz qırpımlıq fəslini gənclik qəflətdə keçdi,
qocalıq ancaq heyif, təəssüf yolu seçdi.

Bütün Yusif kimilər itiblər, yox olublar,
elə itməkləriylə təəssüf doğurublar.

Səndə gənclik qədrini bilmək qüdrəti yoxdur,
qocalmayıncə, onu idrak hikməti yoxdur.

Cavan ağac bağda ən yüksək rütbəyə çatır,
qocaldımi, kökündən bağban çıxarıb atır.

Çilgin, coşqun, alovlu gənclik ömrün tacıdır,
cavanlıq şirindir, qocalıq da acıdır.

Tər budaqlar yaranıb taze gül olmaq üçün,
quru odunlar isə yanib kül olmaq üçün.

Qara saçlar başlarda etir saçan çiçəkdir,
qara daşlar əyardır, qızıl üçün məkəkdir.

Yatma, oyan, qurtan cavanlığın dövrünü,
dan sökülüb, gün çıxıb, itirmə möcüzəni.

Xidmətinin oduna kafur tökülüb əlbət,
müşkünün kafur kimi ağardıbdır təbiət.

İki-üç ay soyuqda dolan qara buludlar,
özü ilə getirir lopa-lopa dümağ qar.

Ağartmaq da boyamaq kimi şeydir, düşün bir,
günəşin və İsanın məskəni də eynidir.

Ağartmaq duruluğun, axar suyun işidir,
Boyamaq gecə şəfqət saçan ayın işidir.

Baxıb rəng xiridən lacivərd göy üzünə,
İsa boyaqçılığı peşə seçdi özünə.

Havada rəng tapmazsan, zərrə axtarma hədər,
ona görə çəkisi yoxdur bir arpa qədər.

Gecə-gündüz sayağı iki rəngin olmasın,
surətlin ağarmasın, qəlbən də qaralmasın.

Nə qədər ki, həm Həbəş, həm rumlu rəngindənsən,
cəhələtin, zülmətin həmişə cəngindənsən.

Dağ döşündə nəzərə tez çarpır iki rəngi,
odur ki, arxasından vurur ovçu pələngi.

Ağac gəlinlər kimi eynində yaz libası,
gül donunu soyunub, geyinirsən atlası.

İkili xasiyyətin qoyub gözüünü gıryan,
yazda yüz cübbən olur, qışda qalırın üryan.

Elə ye, elə geyin — aslan, pələng sayağı,
kəsilməsin qapından bərəketin ayağı.

Nə qədər ki, çörəyə, suya möhtac deyilsən,
hər qazana uzatma kəfkirkət əlini sən.

Çörək ilə sönməzse acılıq atəşi, odu,
kimdir əlindən alan suyu, yeməli otu?

Başqasına əl çəkil dilonməkdənsə çörək,
yaxşıdır ot otlamaq İsanın eşşəyitək.

Bu odlu saxsı küpün içində oynar külək,
üz suyunu tökməyə, verməz bir qarın yemək.

Göy altında məbuslar damı oyansa idi,
ruha qulluq edənlər alışıb yansa idi;

Qurdlar can Yusifin beşiyi olardımi,
şir ürəklilər mətbəx pişiyi olardımi?

Buğda kimi göstərən çoxdur arpa məniyi,
üyütmə onlar üçün ürəyinin dəniyi.

Sən də sular sayağı öz sinəndən qidalan,
od kimi ürəyinin kababı ilə dolan.

Torpaq ye, xəsislə bir süfrədə çörək yemə,
sən ki torpaq deyilsən, alçaqdan kətək yemə.

Sərt, iti tikanlarla təmasda ol həmişə,
bədəninə bəsləmə, əlini öyrət işə.

Boyasız bir iş görmək minbir rəngdən yaxşıdır,
özgəyə əl uzadıb dilənməkdən yaxşıdır.

Kərpickəsən kişinin
dastanı

Şamda kərpickəsən bir qoca kişi yaşardı,
insanlardan peritək qaçar, uzaqlaşardı.

Dürlü otlardan biçər, hörrədi köynəyini,
çıxardı kəşdiyini kərpicdən çörəyini.

Ərlər qılinc-qalxanı atandan sonra, orda —
o kərpiclərdən qalxan düzəldirdilər gorda.

Kim ki, üstünə yalnız kərpic örtük atırdı,
günahı olsa belə, gorda rahat yatırdı.

Bir gün qoca yenə də məşğul idi tənha-tək,
iş üstündən iş açdı işi artıran fələk.

Onun yanına gəldi gözəl bir gənc bu ara,
sözə başladı: "Qoca, sən hara, zillət hara?"

Yaraşarmı heç sənə, əziyyətlə yaşamaq?
Uzunqulaq işidir saman, torpaq daşımaq.

Dur, torpaq qalxanına qılinc çalmağın əbə,
əsirgəməz bir tikə çörəyi səndən heç kəs.

Bu kərpic qəlibini bərdəfəlik oda at,
yeni bir kərpic üçün başqa bir qəlib yarat.

Nə vaxtədək özünə əzablar verəcəksən,
palçıq qarışdırmaqdan nə səfa görecəksən?

Get, yerin boş qalıbdır qocalar sırasında,
qoy cavanlar iş görsün cavanlar arasında".

Qoca oğlana dedi: "Cavanlığın salma,
məni incitmə, yetər, işimə əngəl olma.

Kərpic kəsmək əzəldən qocalar verdişidir,
yük daşımaq çaresiz esirlərin işidir.

Gördüyün bu sənətə öyrətdim ki, əlimi,
önündə alçalmayım, əyməyim düz belimi.

Əl açib dilənmirəm, quluyam qismətimin,
öz halal çörəyini yeyirəm zəhmətimin.

Gündəlik çörək üçün məni qınağa qoyma,
dediyim yalandırsa, ruzumu halal sayma".

Cavan məzəmmətlənib qocanın sözlərindən,
yaş tökə-tökə getdi qəlibinə gözələrindən.

Bəsdir, döydün dünyanın, cahanın qapısını,
ey Nizami, döy dinin, imanın qapısını.

Baqqalla tülkünün
hekayəti

Yeməndə bir baqqalın meyvə dükanı vardı,
onun balaca tülkü keşik çəkəni vardı.

Gözlerini ədəblə yola dikirdi tülkü,
cürətlə qoruyurdu dükani, mali, mülkü.

Bir oğru qurd fırıldaq işlətsə də nə qədər,
fəndləri boşa çıxdı, səyləri getdi hədər.

Nəhayət, heydər düşdü, bezdi, yoruldu, yatdı,
oğrunu tutan yuxu gözətçini də tutdu.

Qurdun uyuduğuna gözətçi əmin oldu,
yuxuladı, yuxusu gör nəyə zəmin oldu.

Oğru fəvte vermədi, itirmədi firsəti,
yağmaladı dükani, çaldı hər qəniməti.

Keşikdə, iş başında kim ki yuxuya dalar,
ya başı əldən gedər, ya da papaqsız qalar.

Nizami, ayıqlığı dərk etməyin vaxtıdır,
yatma, qalx, qafilləri tər etməyin vaxtıdır.

Yaralı yavrunun
dastanı

Ərköyün, hürri böyüyən bir yavru tək darıxdı,
iki-üç yaşidiyla səyrə, gəzməyə çıxdı.

Yüyürərkən ayağı bərk burxuldu, yıxıldı,
oynaqdan sindi qıçı, tifi yandı, yaxıldı.

Gözələrində gündüzü zülmət gecəyə döndü,
ağrının şiddətindən şövqü, həvəsi söndü.

Dostları tənqidilər, bikiş, məyus oldular,
bir əlac tapmadılar, çəşqinliqda qaldılar.

Ən yaxın dostu dedi: "Nə qədər qəmə bataq?
Sırr yayılmasın gündək, gəlin, quyuya ataq!

Vaxt itirməyə, sonra çıxar ayrı xətası,
xəcalətli qalmayacaq, soruşanda atası".

Yaşlılar arasında uzaqgörəndi biri,
düşündü: "İçimzəndə kimə açar bu siri".

O, yaralı yavrunun dostu yox, düşməniyə,ən,
atılması fikrinə birinc: düşməniyə,ən,

Xilas yolunu seçdi: "Tez çatdırmasam xəbər,
rəqibiyəm, eşidən xətanı mənəndən görər".

Oğlan rəqibigilə yüyürdü birbaşa ordan,
atası balasını gəlib qurtardı dardan.

Kimin ki sərvətidir ağıl, hikmət cövhəri,
hər şeyə qadir olar, həll edər müşğülləri.

Uca, yüksək göylərin fəvqünə qədəm basan,
fələk salan dünyünü çözər yüngülca, asan.

Keçdiyindən fələyin artıq-əskikliyindən,
ey Nizami, fələkdən yüksəyə qalxımsan sən.

Bülbülə şahinin
dastanı

Yazda yaşıl çəmənədə süslənəndə qızılgül,
şahinlə söhbətinə başladı nazlı bülbül:

"Quşlar içində tək sənsən kəriyən, susan,
bəs bu birinciliyi nə yolla qazanmışan?"

Dodağın bağlı qalıb, dinmərsən dil açandan,
bir şirin nəğməni də eşitməmiş bir insan.

Menzildir əlləri dostun sultan Səncərin,
ən ləziz yeməyindir ürəyi kəkliklərin.

Bir göz qırpımında dürr saçırım avazımdan,
yüz gövhər çıxarıram incə, dar boğazımdan.

Nəçin qurducağazdır yeməyim, ovum mənim,
tikanlar üstündədir məskənim, yuvam mənim?"

Şahin bülbülə dedi: "Eşit, diqqətlə dinlə,
mənim susmağıma bax, dodağın düyünlə.

Ustalaşsam da, heç vaxt öz həddimi aşmıram,
yüz iş görürəm, amma birini danışmıram.

Sən məftunsan fələyə, zamanəyə, göylərə,
bir iş görməmiş, coşub oxuyursan min kərə.

Ovlağın meğzi mənim, mənəndən alır rəyini,
şah öz əlini verir, kəklik də ürəyini.

Sən isə boşboğazsan, yalnız dil-dil ötürsən,
odur ki, elə qurd ye, tikan üstə otur sən".

Firudin adına xütbə oxunan zaman,
kimdir təbillerin gur səsinə qulaq asan?

Tək xoruz bənizi sübh açılısa, nə vardı,
təəssüf dolu gülüş, istehza